

УДК:331.25-057.75.001.73:657.412.7

O. Drabik, depchief of management of pension fund of Ukraine in Kam'ianets'-Podil's'kyi and the district, graduate student Sstate Agrarian and Engineering University in Podilya

FEATURES OF THE PENSION SYSTEM OF RURAL POPULATION

Annotation. *Research of functioning of the pension providing, including habitants of rural locality, which will enable to invent new approaches in its udoskonalenn and carry out the row of additional measures, directed on creation of possibility to the insured persons after retiring to have the assured profits which will provide the sufficient standard of living taking into account the results of labour activity and amount of the accumulated pension monies, is conducted.*

At research of functioning of the pension system it was certain in Ukraine, that most problems in his development arise up at солідарном level of the pension system and caused mostly by negative external influence on the pension system of such factors, as an unfavorable demographic situation, insufficient level of economic development, is in a country, presence of violations in the field of remuneration of labour. As a result of unsatisfactory correlation of working and pensioners, insufficient level of middle salary in a country and shade of sphere of remuneration of labour there is exceeding of expense part of budget of PFU above profitable.

Investigating the features of the pension system of rural population we see that a favourable right for an exit is left legislatively this category of persons on pensions in the terms envisaged before by a legislation, necessary experience of work, that gives a right on setting of pensions, is not megascopic. However, as results of setting and count of pensions show, the middle size of pension payment considerably below, than on a city on a district, areas and to Ukraine.

Consequently, complication and variety of pension legislation (he is regulated by over 20 laws) predetermine opacity and unclearness of the system that causes natural dissatisfaction of people in turn.

Keywords: *pensions, pension providing, setting of pensions, Laws of Ukraine, pension fund.*

О.М. Драбик, аспірант ПДАТУ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Проведено дослідження функціонування пенсійного забезпечення, в тому числі жителів сільської місцевості, що дасть змогу винайти нові підходи в її удосконаленні та здійснити ряд додаткових заходів, спрямованих на створення можливості застрахованим особам після виходу на пенсію мати гарантовані доходи, які забезпечать достатній рівень життя з врахуванням результатів трудової діяльності і суми накопичених пенсійних коштів.

Ключові слова: *пенсії, пенсійне забезпечення, призначення пенсій, Закони України, Пенсійний фонд.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Здавна відомо, що Україна – потужна аграрна держава з міцними традиціями*

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Волощук К.Б.

© О.М. Драбик, 2014

землеробства. Не випадково уряд ухвалив Стратегію розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. Цей документ передбачає вирішення не лише економічних, а й соціальних проблем села, бо українським селянам зараз і справді живеться не просто: не завжди відповідають вимогам сучасного життя сільська інфраструктура, рівень зарплат і пенсій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Проблема пенсійного забезпечення знаходить відображення у наукових працях багатьох економістів.

Значний внесок у дослідження цих проблем зробили В. Базилевич, Е. Лібанова, Б. Зайчук, Б. Надточій, В. Шамрай, В. Скуратівський, О. Романюк, С. Тютюнникова, В. Яценко, О. Палій, М. Шаповал, С. Калініна, О. Скучинський, В. Новиков, Л. Ткаченко.

Разом з тим, незважаючи на широкий спектр досліджуваних проблем і не применшуючи вагомості і значущості внеску вказаних учених, слід зазначити, що питання формування системи пенсійного забезпечення потребують більш глибокого науково-теоретичного та прикладного опрацювання.

Формулювання цілей статті: проаналізувати особливості та механізми удосконалення пенсійного забезпечення сільського населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пенсійне забезпечення громадян України почало діяти з 1992 року за нормами Закону України «Про пенсійне забезпечення» [4]. Цей Закон відповідно до Конституції України» [1] гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій. Закон спрямований на те, щоб повніше враховувалася суспільно корисна праця як джерело зростання добробуту народу і кожної людини, встановлює єдність умов і норм пенсійного забезпечення робітників, членів колгоспів та інших категорій працюючих. Закон гарантує соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів у зв'язку зі збільшенням розміру мінімального споживчого бюджету і підвищенням ефективності економіки республіки. За цим Законом призначаються:

- а) трудові пенсії: за віком; по інвалідності; в разі втрати годувальника; за вислугу років;
- б) соціальні пенсії.

З 2004 року впроваджено солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного забезпечення. Зазначена модель відповідає поширеній у світі багаторівневій моделі пенсійної системи. Разом з тим необхідно здійснити ряд додаткових заходів, спрямованих на створення можливості застрахованим особам після виходу на пенсію мати гарантовані доходи, які забезпечать достатній рівень життя, врахування результатів трудової діяльності і суми накопичених пенсійних коштів. На відміну від інших країн, де проводилась пенсійна реформа, в Україні за нормами нового пенсійного законодавства було перераховано раніше призначені пенсії. При цьому гарантувалося збереження розміру раніше призначених пенсій і застосування всіх пільг при обчисленні стажу роботи, передбачених раніше діючим законодавством.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2] за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- 1) пенсія за віком;
- 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
- 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

З 1 січня 2004 року громадяни своє право на пенсію за віком реалізують за умови наявності 5 років страхового стажу у чоловіків і жінок та досягнення пенсійного віку для чоловіків 60 років, а для жінок 55 років. Заробітна плата для призначення пенсій враховується за будь-які 60 місяців роботи до 1 липня 2000 року (згідно довідок про заробіток, які надавали особи, що звертались за призначенням пенсій) та за всі періоди страхового стажу після 1 липня 2000 року (за даними системи персоналізованого обліку ПФУ). Це дало змогу встановлювати розмір пенсії залежно від трудового внеску кожної особи – його кількості (стаж) та якості (заробіток). Така норма закону є більш справедливою, оскільки заробітна плата враховується за доволі тривалий період (раніше чинним законодавством передбачалось обчислення пенсій із заробітку за 12 місяців, 24 останніх місяці, 60 місяців роботи), що дало можливість повніше врахувати характер роботи особи чи, інакше кажучи, її внесок.

З 1 жовтня 2011 року набув чинності Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [5], який виписав нові умови набуття права на пенсію у солідарній системі. З 1 жовтня громадяни своє право на пенсію реалізують за умови наявності 15 років страхового стажу у чоловіків і жінок та досягнення пенсійного віку для чоловіків 60 років та поетапне підвищення для жінок пенсійного віку 60 років.

Даним Законом передбачено, що призначення пенсій особам, які за раніше діючим законодавством мають право на пенсію за віком на пільгових умовах або за вислугу років, здійснюватиметься за окремим законодавчим актом через професійні та корпоративні фонди. А тому сьогодні призначаються пенсії у порядку, встановленому Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» при досягненні пенсійного віку та за наявності трудового стажу, визначеного Законом України «Про пенсійне забезпечення». Тобто, право на призначення пенсії визначається Законом України «Про пенсійне забезпечення», а розрахунок пенсії проводиться згідно вимог Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». До перелічених пільгових категорій відносяться жителі сільських населених пунктів.

Так, згідно з діючим законодавством, право на пільгове пенсійне забезпечення мають: трактористи-машиністи, безпосередньо зайняті на виробництві сільгосппродукції в колгоспах, радгоспах, інших підприємствах сільського господарства; жінки, які працюють доярками (операторами машинного доїння), свинарками в колгоспах, радгоспах, інших підприємствах сільського господарства; крім того, жінки, зайняті протягом повного сезону на вирощуванні, збиранні й післязбиральній обробці тютюну; а також жінки, які працюють у сільськогосподарському виробництві й виховали п'ятеро та більше дітей.

Питання пільгового пенсійного забезпечення зазначених категорій працівників сільського господарства врегулювала ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

За Законом, чоловіки трактористи-машиністи мають право на пенсію за віком на пільгових умовах, якщо вони були безпосередньо зайняті на виробництві сільгосппродукції в колгоспах, радгоспах, інших підприємствах сільського господарства не менше ніж 20 років. Таке право вони одержують після досягнення 55 років і за наявності загального стажу роботи, не меншого за 25 років.

Під час звернення тракториста-машиніста за призначенням пенсії на пільгових умовах адміністрація господарства подає до органів Пенсійного фонду довідку про стаж роботи, який надає право на пільгове пенсійне забезпечення (за затвердженою формою). Довідку видають на підставі первинних документів, які зберігаються в господарстві та підтверджують виконання зазначених вище робіт.

У Законі України «Про пенсійне забезпечення» йдеться: жінки, які працюють доярками (операторами машинного доїння) та свинаркам на підприємствах сільського господарства, мають право на пенсію за віком на пільгових умовах після досягнення 50 років і за наявності не менше ніж 20 років стажу зазначеної роботи за умови виконання встановлених норм обслуговування.

Норма обслуговування – кількість голів корів або свиней, закріплених за робітницею, яких вона зобов'язана обслужити протягом встановленого робочого дня (зміни) у визначених організаційно-технічних умовах. При призначенні таким робітницям пенсій на пільгових умовах враховується виконання норм обслуговування, встановлених на рівні, не нижчому від технічно обґрунтованих норм.

Під час звернення робітниці за призначенням пенсії на пільгових умовах адміністрація (правління) господарства надає до органів ПФУ довідку про стаж роботи дояркою (оператором машинного доїння) чи свинаркою і виконання встановлених норм обслуговування. Виконання таких норм за період з 1992 року підтверджується відомостями первинного обліку. Якщо ж доярка чи свинарка не виробила встановленого мінімуму вихододнів із поважної причини, і колгосп зараховує цей період до загального страхового стажу, його можна врахувати до пільгового стажу відповідно до п. «д» ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» за умови виконання встановлених норм обслуговування.

Виконання встановлених норм підтверджується первинними документами того часу, що зберігаються в господарстві чи у його правонаступника.

Якщо господарства вже немає і немає його правонаступника, пільговий стаж підтверджується спеціальними комісіями, що діють при головних управліннях ПФУ в областях, АР Крим, містах Києві та Севастополі. Порядок підтвердження періодів роботи, які зараховуються до страхового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років, затверджений постановою правління ПФУ № 18-1 від 10 листопада 2006 року [6].

Обов'язкова умова для призначення пільгової пенсії багатодітним жінкам, які виховали не менше п'яти дітей і працювали сільському господарстві, – їхня зайнятість на час звернення за призначенням такої пенсії на постійній роботі в сільгоспвиробництві в колгоспах, державних господарствах, міжгосподарських підприємствах, кооперативах, орендних колективах, а також сільських (фермерських) та інших господарствах, незалежно від форм власності та господарювання. При цьому п'ятій дитині має виповнитися 14 років. Вказана пенсія призначається незалежно від стажу та віку такої жінки.

Станом на 1.01. 2014 року в управлінні Пенсійного фонду України в м. Кам'янці-Подільському та Кам'янець-Подільському районі одержують пенсію 49144 особи, що у порівнянні з відповідним періодом минулого року на 42 особи менше. Із загальної кількості одержувачів пенсій 25852 – це одержувачі пенсій по місту, а 23292 – по району.

За призначенням пенсій звернулося 2079 осіб, призначено пенсій 2045 пенсіонерам. За відповідний період 2012 р. за призначенням пенсій звернулося 1996 осіб, а пенсію призначено 2024 пенсіонерам. Кількість призначених пенсій в порівнянні з відповідним періодом 2012 року збільшилась на 21, що становить 101%.

Таблиця 1

Дані про призначення пенсій на пільгових умовах та за вислугу років

Види пенсій	Кількість призначених пенсій за 12 місяців		Відхилення (+, -)
	2012 р.	2013 р.	
Список № 1	12	16	4
Список № 2	76	72	-4
Вислуга років	32	30	-2
Трактористи	10	18	8
Доярки, свинарки	4	3	-1
Багатодітні матері та матері інвалідів з дитинства	65	42	-23
Учасники бойових дій	2	-	-2
Чоловіки п. 3 ст. 13	7	7	-
Дружина померлого в/с	-	1	1
Жінки п.є ст. 13	1	-	-1
Жінки п. ж ст. 13	-	1	1
Працівники Крайньої Півночі	3	2	-1
Всього	212	192	-20

Як показує порівняльний аналіз, спостерігається зменшення кількості призначень пенсій на пільгових умовах за Списком № 2 (-4), багатодітним матерям (-23), учасникам бойових дій (-2), робітницям текстильного виробництва (-1), дояркам, свинаркам (-1) та за вислугу років (-2). За усіма іншими пільговими категоріями відбувається збільшення призначення пенсій, зокрема на 8% зросла кількість призначених пенсій трактористам та на 33,3% – кількість призначених пенсій за Списком № 1.

За результатами проведених за 12 місяців 2013 року перерахунків пенсій середній розмір пенсійної виплати по управлінню станом на 01.01. 2014 року склав 1307,47 грн., що на 46,04 грн. (103,7%) більше відповідного періоду 2012 року. При цьому середній розмір пенсійної виплати по місту склав 1388,37 грн., по району – 1226,56 грн. (при середньообласному показнику 1348,42 грн. та середньому по державі – 1526,09).

Нинішні пенсійні виплати більшості громадян, на жаль, не можуть захистити їх від бідності. Особливо це стосується осіб старшого віку, яким уже не під силу працювати. Система залишається соціально несправедливою як за професійною, так і за гендерною ознакою. Зокрема, низькі пенсії отримують ті, хто працював багато років, але на малу зарплату. Маємо на увазі, насамперед, жителів сільських населених пунктів, лікарів, учителів, бібліотекарів. В Україні традиційно зарплата даних категорій не перевищує 50-70% від зарплати працівників промисловості. У результаті пенсії людей зі стажем зверх 40 років встановлені у мінімальних або ледь вище мінімальних розмірах. Водночас окремі пенсіонери і не завжди ті, хто має виняткові заслуги перед Україною, отримують пенсії у кілька тисяч гривень. Дуже низькими є пенсії жінок, переважній частині яких доводиться доплачувати бодай до мінімального рівня пенсійного забезпечення.

Висновки. При дослідженні функціонування пенсійного забезпечення в Україні було визначено, що більшість проблем у його розвитку виникає на солідарному рівні пенсійної системи і спричинюється здебільшого негативним зовнішнім впливом на пенсійну систему таких чинників, як несприятлива демографічна ситуація, недостатній рівень економічного розвитку в країні, наявність порушень у сфері оплати праці. У результаті незадовільного співвідношення працюючих і пенсіонерів, недостатнього рівня середньої заробітної плати в країні та тінізації сфери оплати праці відбувається перевищення витратної частини бюджету ПФУ над дохідною.

Досліджуючи особливості пенсійного забезпечення сільського населення, видно, що законодавчо даній категорії осіб залишено пільгове право виходу на пенсії в раніше передбачені законодавством терміни, не збільшено і необхідний стаж роботи, який дає право на призначення пенсій. Проте, як показують результати призначення та перерахунків пенсій, середній розмір пенсійної виплати по району значно нижчий, ніж по місту, області та й Україні.

Отже, складність і розмаїття пенсійного законодавства (його регулюють зверх 20 законів) зумовлюють непрозорість і незрозумілість системи, що у свою чергу спричиняє природне невдоволення людей.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України, 27 червня 1996.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07. 2003 р. № 1058-IV.
3. Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. – № 1057-ГУ.
4. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. – № 1788-ХП.
5. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07. 2011 р. – № 3668-VI.
6. Постанова правління ПФУ від 10 листопада 2006 року. – № 18-1.
7. Вісник Пенсійного фонду України, листопад 2013. – С. 10-13.
8. Зайчук Б.О., Никитенко В.С., Семендяєва В.І. Система пенсійного забезпечення сьогодні і завтра: Коментар застосування Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». – К.: Формат ВПД, 2004.

***Анотація.** Проведено дослідження функціонування пенсійного забезпечення, в тому числі жителів сільської місцевості, яке дасть можливість знайти нові підходи в його удосконаленні і здійснити ряд додаткових заходів, направлених на створення можливості застрахованим особам після виходу на пенсію мати гарантовані доходи, які забезпечать достатній рівень життя з урахуванням результатів трудової діяльності і сумми накопчених пенсійних коштів.*

***Ключові слова:** пенсії, пенсійне забезпечення, призначення пенсій, Закони України, Пенсійний фонд.*